

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه روانشناسی

پایان نامه :

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته روانشناسی عمومی

عنوان پایان نامه

نقش آموزش مهارت‌های زندگی بر دانش و نگرش نسبت به مواد مخدر

و عزت نفس دانش آموزان

نگارش

منوچهر محمدی

استاد راهنما

دکتر فرهاد شقاقی

اسفند ۱۳۸۶

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه روانشناسی

پایان نامه :

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته روانشناسی عمومی

عنوان پایان نامه

نقش آموزش مهارت‌های زندگی بر دانش و نگرش نسبت به مواد

مخدر و عزت نفس دانش آموزان

نگارش

منوچهر محمدی

استاد راهنما

دکتر فرهاد شقاقی

استاد مشاور

دکتر حسین زارع

اسفند ۱۳۸۶

تقدیر و تشکر :

روزگاری دیگر طی شد تا مسافری همیشه که در اندرون من زیست می کند، فاصله دوباره ای سفر کند. لحظه های سپری شده این فاصله آکنده بود از هوای بهاری استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر فرهاد شقاقی که همه گاه بهار را به خاطرم خواهد سپرد و شاهراه این فاصله سبز بود از نگاه استاد مشاورم جناب آقای دکتر حسین زارع که سبز زیستنم آموخت و فرش این فاصله طلا بود از دقت استاد داورم جناب آقای دکتر علیرضا آقا یوسفی که کیمیایش همیشه واقعی است .

تقدیم به

پدرم

که چگونه زیستنم آموخت

مادرم

که حضورم از وجود اوست

همسرم

که همیشه یار و یاورم است

و

به همه آنهایی که اندیشه شان سبب ماندگاریشان است .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	- چکیده دوازده
	فصل اول : طرح مسأله
۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسئله
۵	۳-۱- ضرورت پژوهش
۵	۴-۱- سئوالات پژوهش
۵	۵-۱- فرضیه های پژوهش
۶	۶-۱- هدف پژوهش
۶	۷-۱- متغیرهای پژوهش
۶	۸-۱- تعریف نظری و عملیاتی واژه ها و متغیرها
۶	۱-۸-۱- تعاریف نظری
۶	۱-۱-۸-۱- مهارت های زندگی
۶	۲-۱-۸-۱- دانش
۷	۳-۱-۸-۱- نگرش
۷	۴-۱-۸-۱- عزت نفس
۷	۵-۱-۸-۱- اعتیاد
۷	۶-۱-۸-۱- مواد(دارو)
۷	۲-۸-۱- تعاریف عملیاتی

- ۱-۲-۸-۱- مهارت های زندگی..... ۷
- ۱-۲-۸-۱- نگرش..... ۷
- ۱-۲-۸-۱- دانش..... ۷
- ۱-۲-۸-۱- عزت نفس..... ۷

فصل دوم : گستره نظری پژوهش

- ۱-۲- نظریه هایی با علت شناسی سوء مصرف مواد..... ۹
- ۱-۱-۲- نظریه های زیستی - روانی..... ۹
- ۱-۱-۱-۲- نظریه های وابستگی جسمانی اعتیاد..... ۹
- ۱-۱-۲-۲- نظریه های مشوق مثبت اعتیاد..... ۱۰
- ۱-۲-۲- نظریه های روان شناختی..... ۱۱
- ۱-۲-۱-۲- نظریه های روان تحلیلی..... ۱۱
- ۱-۲-۲-۲- روانشناسی خود..... ۱۳
- ۱-۲-۳-۲- نظریه های شناختی - عاطفی..... ۱۴
- ۱-۳-۱-۲- نظریه های یادگیری اجتماعی..... ۱۶
- ۱-۳-۱-۲- نظریه یادگیری اجتماعی..... ۱۶
- ۱-۳-۱-۲- نظریه یادگیری اجتماعی - شناختی..... ۱۷
- ۱-۳-۳-۱-۲- رفتارگرایان شناختی..... ۱۸
- ۱-۴-۱-۲- نظریه های مبتنی بر ویژگیهای درون فردی..... ۱۸
- ۱-۴-۱-۲- مدل بوم شناسی اجتماعی..... ۱۸
- ۱-۴-۱-۲- الگوی تحقیر خود..... ۱۹
- ۱-۴-۱-۲- یادگیری اجتماعی چند مرحله ای..... ۲۰
- ۱-۴-۱-۲- نظریه تعامل خانواده..... ۲۱

- ۲۲ ۲-۱-۵- نظریه های یکپارچه نگر.....
- ۲۲ ۲-۱-۵-۱- نظریه رفتار مشکل.....
- ۲۲ ۲-۱-۵-۲- نظریه گروه همسالان.....
- ۲۳ ۲-۱-۵-۳- الگوی آسیب پذیری.....
- ۲۳ ۲-۱-۵-۴- نظریه تفسیر انتخاب عقلایی.....
- ۲۴ ۲-۱-۶- نظریه های اجتماعی - فرهنگی.....
- ۲۴ ۲-۱-۶-۱- نظریه بی هنجاری.....
- ۲۵ ۲-۱-۶-۲- نظریه انزوای طلبی مرتون.....
- ۲۵ ۲-۱-۶-۳- نظریه برجسب زنی.....
- ۲۶ ۲-۱-۶-۴- نظریه انتقال فرهنگی.....
- ۲۷ ۲-۱-۶-۵- نظریه تعهد به رسوم و قواعد و تعلق اجتماعی.....
- ۲۷ ۲-۱-۶-۶- نظریه کنترل اجتماعی.....
- ۲۸ ۲-۱-۶-۷- الگوی رشد اجتماعی.....
- ۲۹ ۲-۱-۷- نظریه بوتوین.....
- ۳۴ ۲-۲- متغیرهای علت شناختی سوء مصرف مواد.....
- ۳۴ ۲-۲-۱- متغیرهای روان شناختی.....
- ۳۹ ۲-۲-۲- متغیرهای زیست شناختی.....
- ۴۰ ۲-۲-۳- متغیرهای اجتماعی - فرهنگی.....
- ۴۲ ۲-۳- علت شناسی سوء مصرف مواد.....
- ۴۶ ۲-۴- پیشگیری.....
- ۴۶ ۲-۴-۱- تاریخچه پیشگیری در زمینه سوء مصرف مواد مخدر.....
- ۴۸ ۲-۴-۲- رویکرد های مطرح در پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر.....

- ۴۸ ۲-۴-۱- رویکرد اطلاع رسانی (افزایش اطلاعات)
- ۴۹ ۲-۴-۲- رویکرد آموزش عاطفی
- ۵۰ ۲-۴-۳- رویکرد جایگزین (جانشین)
- ۵۱ ۲-۴-۴- رویکرد نفوذ اجتماعی
- ۵۴ ۲-۴-۵- رویکرد یکپارچه نفوذ اجتماعی - افزایش توانایی
- ۵۶ ۲-۵-۵- مهارت های زندگی
- ۵۶ ۲-۵-۱- تعریف مهارت های زندگی
- ۵۷ ۲-۵-۲- اهداف آموزش مهارت های زندگی
- ۵۷ ۲-۵-۳- انواع مهارت های زندگی
- ۵۸ ۲-۵-۴- مبنای نظری آموزش مهارت های زندگی
- ۵۹ ۲-۵-۵- روش آموزش مهارت های زندگی
- ۶۲ ۲-۵-۶- برنامه آموزش مهارت های زندگی برای پیشگیری از سوء مصرف مواد
- ۶۳ ۲-۵-۷- مؤلفه های برنامه آموزش مهارت های زندگی
- ۶۳ ۲-۵-۸- کاربرد برنامه آموزش مهارت های زندگی برای سوء مصرف مواد
- ۶۴ ۲-۵-۹- ویژگی های برنامه آموزش مهارت های زندگی برای پیشگیری از سوء مصرف مواد
- ۶۴ ۲-۵-۱۰- ارزیابی برنامه آموزش مهارت های زندگی

فصل سوم : روش پژوهش

- ۷۶ ۳-۱- جامعه مورد مطالعه
- ۷۶ ۳-۲- شیوه نمونه گیری
- ۷۶ ۳-۳- طرح پژوهش
- ۷۷ ۳-۴- روش اجرایی
- ۷۷ ۳-۵- ابزارهای پژوهش

۷۹ ۶-۳- شیوه اجرای متغیر مستقل

۸۰ ۷-۳- روش تحلیل داده ها

فصل چهارم : یافته های پژوهش

۸۲ ۱-۴- توصیف نتایج

۸۹ ۲-۴- تحلیل نتایج

فصل پنجم : نتیجه گیری و بحث

۹۸ ۱-۵- نتیجه گیری

۱۰۰ ۲-۵- بحث

۱۰۶ ۳-۵- محدودیت ها

۱۰۶ ۴-۵- پیشنهادها

۱۰۶ ۱-۴-۵- پیشنهادهای برخاسته از نتیجه پژوهش

۱۰۷ ۲-۴-۵- پیشنهادهای پژوهشی

۱۰۸ مراجع فارسی

۱۱۲ مراجع خارجی

۱۱۸ پیوست ها

۱۲۴ چکیده انگلیسی

فهرست جداول :

جدول شماره (۴ - ۱) مشخصات آماری متغیر دانش در گروه آزمایش و کنترل و در دو سطح پیش آزمون و پس آزمون	۸۲
جدول شماره (۴ - ۲) مشخصات آماری متغیر نگرش در گروه آزمایش و کنترل و در دو سطح پیش آزمون و پس آزمون	۸۲
جدول شماره (۴ - ۳) مشخصات آماری متغیر عزت نفس در گروه آزمایش و کنترل و در دو سطح پیش آزمون و پس آزمون	۸۳
جدول شماره (۴ - ۴) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره یک در بعد دانش	۸۳
جدول شماره (۴ - ۵) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره دو در بعد دانش	۸۴
جدول شماره (۴ - ۶) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره چهار در بعد دانش	۸۴
جدول شماره (۴ - ۷) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره یازده در بعد دانش	۸۵
جدول شماره (۴ - ۸) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره دوازده در بعد دانش	۸۵
جدول شماره (۴ - ۹) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره یک در بعد نگرش	۸۶
جدول شماره (۴ - ۱۰) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره دو در بعد نگرش	۸۶
جدول شماره (۴ - ۱۱) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره سه در بعد نگرش	۸۷
جدول شماره (۴ - ۱۲) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره پنج در بعد نگرش	۸۸
جدول شماره (۴ - ۱۳) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره ده در بعد نگرش	۸۸
جدول شماره (۴ - ۱۴) فراوانی و درصد پاسخ آزمودنیها به سوال شماره دوازده در بعد نگرش	۸۹
جدول شماره (۴ - ۱۵) تحلیل واریانس تکرار سنجش به منظور آزمون اثرات کاربردی آزمایشی در سطح درون آزمودنی متغیر دانش	۹۰
جدول شماره (۴ - ۱۶) تحلیل واریانس تکرار سنجش در سطح بین آزمودنی در متغیر دانش	۹۰

جدول شماره (۴- ۱۷) مقایسه میانگین های گروههای آزمایش و کنترل در پیش آزمون و پس آزمون متغیر دانش به وسیله

روش های تعقیبی (آزمون توکی) ۹۱

جدول شماره (۴- ۱۸) تحلیل واریانس تکرار سنجش به منظور آزمون اثرات کاربردی آزمایشی در سطح درون آزمودنی

متغیر نگرش ۹۲

جدول شماره (۴- ۱۹) تحلیل واریانس تکرار سنجش در سطح بین آزمودنی متغیر نگرش ۹۲

جدول شماره (۴- ۲۰) مقایسه میانگین های گروههای آزمایش و کنترل در پیش آزمون و پس آزمون متغیر نگرش به

وسیله روش های تعقیبی (آزمون توکی) ۹۳

جدول شماره (۴- ۲۱) تحلیل واریانس تکرار سنجش به منظور آزمون اثرات کاربردی آزمایشی در سطح درون آزمودنی

متغیر عزت نفس ۹۴

جدول شماره (۴- ۲۲) تحلیل واریانس تکرار سنجش در سطح بین آزمودنی متغیر عزت نفس ۹۵

جدول شماره (۴- ۲۳) مقایسه میانگین های گروههای آزمایش و کنترل در پیش آزمون و پس آزمون متغیر عزت نفس

بوسیله روشهای تعقیبی (آزمون توکی) ۹۵

فهرست نمودارها :

نمودار شماره (۴ - ۱) تغییرات میانگین نمرات متغیر دانش در گروه آزمایش و کنترل در اثر آموزش مهارت های زندگی

۹۲

نمودار شماره (۴ - ۲) تغییرات میانگین نمرات متغیر نگرش در گروه آزمایش و کنترل در اثر آموزش مهارت های زندگی

۹۴

نمودار شماره (۴ - ۳) تغییرات میانگین نمرات متغیر عزت نفس در گروه آزمایش و کنترل در اثر آموزش مهارت های

زندگی ۹۶

فهرست اشکال :

- شکل (۲- ۱) دیدگاه تلفیقی به رفتار مصرف مواد مخدر (بوتوین ، ۱۹۹۹) ۳۱
- شکل (۲- ۲) مدل فرضی شروع مصرف مواد ۳۳
- شکل (۲- ۳) مدل اثرگذاری مهارت های زندگی و ارتباط آن با مهارت های شناختی ، عاطفی و رفتاری ۶۰
- شکل (۲- ۴) آثار مختلف آموزش مهارت های زندگی ۶۱

چکیده :

این پژوهش به تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر دانش و نگرش نسبت به مواد مخدر و عزت نفس دانش آموزان پسر اول راهنمایی شهر میانه در سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵ با هدفهای ، بررسی موفقیت آموزش مهارت های زندگی در ارتقاء دانش و تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به مواد مخدر و بررسی موفقیت آموزش مهارت های زندگی در جهت ارتقاء عزت نفس دانش آموزان پرداخته است.

طرح تحقیق حاضر از جمله طرح های آزمایشی و مجموعه طرح های پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل است، که با حجم نمونه ۶۰ نفر (۳۰ نفر گروه آزمایش و ۳۰ نفر گروه کنترل) انجام گرفته است. ابزارهای پژوهش عبارت بودند از : مجموعه آموزشی مهارت های زندگی - پرسشنامه سنجش دانش نسبت به مواد مخدر - پرسشنامه سنجش نگرش نسبت به مواد مخدر و پرسشنامه سنجش عزت نفس .

آموزش مهارت های زندگی در طی ۱۶ جلسه به صورت هفتگی (هفته ای ۲ جلسه و هر جلسه به مدت ۲ ساعت) انجام گرفت و سپس دانش و نگرش نسبت به مواد مخدر و همچنین عزت نفس آزمودنیها اندازه گیری شد. تحلیل آماری داده ها در سطح معنی داری $P < 0/05$ نشان داد که :

آموزش مهارت های زندگی به دانش آموزان ، دانش آنها نسبت به مواد مخدر را تغییر می دهد . همچنین این آموزش موجب ایجاد نگرش منفی در آنها نسبت به مواد مخدر می گردد . از طرف دیگر، این آموزش ، عزت نفس آنها را نیز ارتقاء می دهد .

کلید واژه ها : مهارت های زندگی - دانش - نگرش - مواد (دارو) - عزت نفس

فصل اول

طرح مسأله

۱-۱- مقدمه:

اعتیاد^۱ به مواد یکی از معضلات بهداشتی، روانی و اجتماعی جهان امروز است. اعتیاد به داروهای مجاز و غیر مجاز در چند دهه گذشته بسیار فراگیر شده است و حاکی از بروز یک مشکل جدی در سلامت جسمی، روانی و اجتماعی است. تحقیقات نشان داده اند که اعتیاد به مواد مخدر چند وجهی یا به تعبیری چند عاملی^۲ است بنابراین نمی توان انتظار داشت با حذف یک یا دو عامل، اعتیاد از بین برود (احمدوند، ۱۳۷۹).

مبارزه با اعتیاد در جهان بر سه روش کلی مبارزه با عرضه، درمان معتادان و فعالیت های پیشگیری در جهت کاهش تقاضا استوار است، اگرچه مبارزه با عرضه مواد بسیار ضروری است و بدون آنها مشکل مواد مخدر بسیار بدتر از امروز می بود، لیکن این تلاش مشکل سوء مصرف و اعتیاد را از بین نبرده است.^۳

پیشگیری^۴ از اعتیاد یعنی به کارگیری اقداماتی که منجر به کاهش ابتلای افراد به اعتیاد می شود. پیشگیری شامل اقداماتی است که به کاهش عواملی که فرد را در معرض خطر قرار می دهند و افزایش عواملی که افراد را از مصرف مواد حفظ می کند منجر می شود.

شاید بتوان مهمترین استراتژیهای^۵ پیشگیری از اعتیاد را که در جهان از آنها استفاده می شود در این موارد خلاصه کرد:

- ۱- آگاهی سازی افراد در مورد خطرات و مضرات مواد مخدر
 - ۲- افزایش مهارت های زندگی مانند مهارت تصمیم گیری^۶، حل مسئله^۷، مقابله با مشکل و مقاومت^۸ در برابر مواد
 - ۳- تقویت فعالیت های جایگزین به جای مواد برای ارضای نیازهای روانی اجتماعی نوجوانان و جوانان
 - ۴- ارتقای فرهنگی و مذهبی
 - ۵- مشاوره و مداخله حین بحران، در بحران های مختلف در طول زندگی
 - ۶- تقویت قوانین و مقررات مبارزه با مواد
- یکی از شیوه های مهم پیشگیری از اعتیاد، آگاه کردن گروه های مختلف مردم از خطرات و مضرات مصرف مواد است. اگر هر فرد از تاثیر نامطلوب مصرف مواد بر سلامت جسمانی و روانی و کارکرد شغلی و اجتماعی خود و خانواده اش مطلع بوده و آن را باور داشته باشد کمتر ممکن است به این کار دست بزند (رحیمی موقر و همکاران، ۱۳۷۶).

1. addiction
2. multifactor

۳- گزارش دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۶

4. prevention
5. strategy
6. decision making
7. problem solving

از سوی دیگر علت اعتیاد بعضی از افراد، ناتوانی آنها در رویارویی با سختی‌ها و مشکلات زندگی است، عدم آشنایی با روش‌های مقابله‌ای مناسب موجب شکنندگی و در نتیجه پناه بردن آنها به اعتیاد می‌شود. بنابراین آموزش برخی مهارت‌ها^۱ قدرت دفاعی افراد را در برابر مشکلات افزایش می‌دهد و مانع از گرایش آنها به اعتیاد می‌گردد.

۱-۲- بیان مسئله:

موضوع سوء مصرف مواد به عنوان یک مشکل اساسی در سطح ملی و بین‌المللی توجه بسیاری از مراکز علمی و پژوهشی را به خود جلب کرده است. صرفنظر از پیامدهای منفی اقتصادی این مشکل، معمولاً سوء مصرف مواد با بسیاری از مشکلات اجتماعی و در نهایت اختلالات روانی ارتباط می‌یابد.

مخاطره‌آمیزترین دوران زندگی از نظر ابتلاء به سوء مصرف مواد، دوره بلوغ و نوجوانی است فرایند بلوغ یکی از بحرانی‌ترین دوره‌های زندگی هر فرد می‌باشد به طوری که این دوران، دوران طوفان و فشارخوانده شده است. با ظهور بلوغ، مرحله نوجوانی آغاز می‌شود. نوجوانی دوره انتقال^۲ است، دوره‌ای که فرد قبل از اینکه خود را بیابد دچار اختلال یا اغتشاش در نقش^۳ خود و بحران هویت^۴ می‌گردد. فردی که قبل از این به عنوان کودک به خوبی ایفای نقش می‌کرد، در برخی از ابعاد تلاش می‌نماید نقش یک فرد بالغ را ایفا نماید. در این دوره نوجوان در وضعیتی بین دو مرحله کودکی و بزرگسالی قرار گرفته و زیر فشار و انتظارات این وضعیت قرار دارد (رحیمی موقر و همکاران، ۱۳۷۶).

از طرف دیگر، تغییرات سریع جسمانی نوجوان سبب می‌شود تا احساس نامتناسب بودن نماید، این تغییرات فیزیکی منجر به اختلال تصویر فرد از خود^۵ می‌شود. این تصویر ذهنی با تصویری که فرد از خود در آینه می‌بیند متفاوت است و شامل درک فرد از وضعیت جسمانی خود می‌باشد. این عوامل یعنی اغتشاش نقش و نیاز به ایفای نقش به عنوان یک فرد بالغ، اختلال در تصویر فرد از خود و نیاز به پذیرفته شدن از طرف دوستان و استقلال، نوجوان را به رفتارهایی مانند سیگار کشیدن یا سوء مصرف مواد دیگر سوق می‌دهد (رحیمی موقر و همکاران، ۱۳۷۶).

از آنجایی که جامعه ما جوان است (۱۸ میلیون نفر زیر ۱۵ سال و ۳۶ میلیون نفر زیر ۲۵ سال) که از این تعداد نزدیک به ۱۵ میلیون دانش‌آموز در دوره‌های مختلف آموزشی به تحصیل اشتغال دارند. بنابراین با به کار بستن روش‌های گوناگون پیشگیری، می‌توان این حجم عظیم نیروی آینده‌ساز را در امان نگهداشت (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۶).

8 . resistance

1- skills

2 - transition

3 - Role confusion

4 – identity crisis

5 - self image

پژوهش های زیادی از سال ۱۹۷۷ درباره تاثیر برنامه آموزش مهارت های زندگی در پیشگیری از سوء مصرف مواد انجام گرفته که از جمله آنها می توان به پژوهش ارکارت^۱ و همکاران (۱۹۹۱) و پری و کلدر^۲ (۱۹۹۷) اشاره کرد که نشانگر کاهش چشمگیر در مصرف سیگار، الکل و سایر مواد مخدر در گروه آزمایش به دنبال آموزش مهارت های زندگی بود. همچنین داده های مطالعات پیگیری درازمدت در یک مقیاس بزرگ آزمایش تصادفی^۳ که در بر گیرنده دانش آموزان ۵۶ مدرسه نیویورک بود نشان دهنده کاهش مصرف سیگار، نوشیدنیهای الکلی و ماری جوانا به دنبال آموزش مهارت های زندگی بود (بوتوین^۴ و همکاران، ۱۹۹۹). در رابطه با متغیر دانش و آگاهی نسبت به مواد مخدر، پژوهش های پرتیتس^۵ و همکاران (۱۹۹۵) نشان داد که استفاده دانش آموزان از برخی مواد نظیر کوکائین به دنبال افزایش آگاهی آنها از آثار و عواقب احتمالی مصرف مواد کاهش می یابد. همچنین در گزارش رفیعیان (۱۳۷۵) که ۴۰۰ معتاد بستری در مرکز بازپروری یزد را مورد بررسی قرار داد، ۸۲ درصد معتادان درباره مضرات اعتیاد و مصرف مواد اظهار بی اطلاعی کرده اند. از طرف دیگر پژوهش های هاوکینز^۶ و همکاران (۱۹۹۲) هم نشان داد که میان شروع مصرف مواد و نگرش ها و باورهای نوجوان درباره مواد ارتباط وجود دارد، به واقع نگرش های مثبت درباره مصرف مواد تسهیل کننده زمان شروع مصرف مواد هستند.

کاپلان و همکاران (۱۹۸۲؛ به نقل از طارمیان، ۱۳۷۸) در یک مطالعه بلند مدت دو ساله به این نتیجه رسیدند که عزت نفس ضعیف مستقیماً بر ارتباط نوجوان با همسالان مصرف کننده مواد تاثیر می گذارد و به طور غیرمستقیم هم مصرف مواد را متاثر می سازد. بوتوین و همکاران (۱۹۹۹) هم براساس پژوهش خود، گزارش دادند که عوامل بین شخصی مانند پایین بودن عزت نفس، اضطراب بالا و هیجان طلبی در تعامل و تقابل با فشار گروه قرار گرفته و در نهایت منجر به مصرف مواد می گردد. همچنین سیمون و همکاران (۱۹۹۵) در پژوهشی دریافتند که نوجوانانی که از نظر عاطفی مضطرب یا افسرده اند به مصرف آزمایشی مواد می پردازند زیرا بدنبال آرامش و رهایی موقتی هستند که به دنبال مصرف مواد تجربه می کنند، بنابراین نوجوانانی که مهارت های سازشی و مقابله ای ضعیفی دارند مصرف مواد را راهی برای رویارویی با مشکلات زندگی خود می یابند.

با توجه به مدارک و شواهد علمی، به منظور پیشگیری از بروز آسیب های اجتماعی ارتقاء سطح بهداشت روانی لازم است، براین اساس پژوهش حاضر تاثیر آموزش مهارت های زندگی را بر دانش و نگرش نسبت به مواد مخدر و عزت نفس دانش آموزان بررسی می کند.

1- Errecart

2- Perry, C. & Kelder

3 - Long-term follow up data from a large schale randomized trial

4 - Botvin, G.

5 - Pertaits, J

6 - Hawkins, D

۱-۳- ضرورت پژوهش:

به گزارش دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، در حال حاضر مشکل مواد مخدر در سطح جهان بعنوان یک بحران و مهمترین مانع توسعه تلقی شده و ضمن اینکه یک مشکل زیست محیطی است امنیت جامعه را نیز تهدید می کند. اعتیاد بیماری پیشرونده ای است که با سایر جرایم نیز رابطه دارد، ۲۶٪ از معتادان از طریق غیر قانونی (سرقت، فحشا و ...) پول مورد نیاز خود را جهت تهیه و تامین مواد مصرفی مورد نیازشان به دست می آورند. ۳۴٪ طلاهای کشور ناشی از اعتیاد و مسائل مرتبط با مواد مخدر است همچنین بین ایدز و اعتیاد در ایران رابطه مستقیمی وجود دارد بطوریکه ۵۶٪ از جامعه آماری در یک مرکز نگهداری معتادین از طریق استفاده از سرنگ های مشترک آلوده به ویروس HIV به این بیماری عفونی و کشنده مبتلا شده اند^۱.

۶۰٪ از فضای زندان های کشور را زندانیان مواد مخدر تشکیل می دهند و ۱۵ تا ۲۰٪ سایر جرائم نیز به نوعی با اعتیاد یا قاچاق مواد مخدر ارتباط دارند. ۹۵٪ معتادان قبل از اعتیاد سابقه مصرف سیگار داشته اند و ۳۴٪ معتادان اولین بار مصرف خود را در مهمانیهای خانوادگی یا دوستانه شروع کرده اند و ۴۳٪ معتادان علت اولین مصرف خود را همراهی با دوستان ناباب ذکر نموده اند (همان منبع).

خانواده های معتادان تفاوت چشمگیری با خانواده های عادی دارند به گونه ای که روابط اجتماعی با فامیل و همسایگان، میزان اتکاء زن به همسر و نیز فرزندان به پدر، احترام متقابل، حرف شنوی از بزرگترها، ضعف در تصمیم گیری و دهها مورد دیگر که هر کدام قابل تامل و توجه جدی است.

و در آخر، جوان بودن جمعیت کشور و توجه به این اصل اساسی که پیشگیری مقدم بر درمان است.

۱-۴- سئوالات پژوهش:

- ۱- آیا آموزش مهارت های زندگی دانش و آگاهی دانش آموزان را نسبت به مواد مخدر تغییر می دهد؟
- ۲- آیا آموزش مهارت های زندگی نگرش دانش آموزان را نسبت به مواد مخدر تغییر می دهد؟
- ۳- آیا آموزش مهارت های زندگی عزت نفس دانش آموزان را تغییر می دهد؟

۱-۵- فرضیه های پژوهش:

- ۱- آموزش مهارت های زندگی دانش و آگاهی دانش آموزان نسبت به مواد مخدر را تغییر می دهد.
- ۲- آموزش مهارت های زندگی در تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به مواد مخدر مؤثر است.
- ۳- آموزش مهارت های زندگی عزت نفس دانش آموزان را افزایش می دهد.

۱. گزارش دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۴

۱-۶- هدف پژوهش:

آموزش مهارت های زندگی با هدف پیشگیری از مصرف سیگار، الکل و مواد مخدر برنامه ریزی شده است، این برنامه یک رویکرد تازه برای پیشگیری است که در اصل به عنوان یک برنامه پیشگیری از سیگار شروع شد. تاکید عمده برنامه آموزش مهارت های زندگی بر رشد مهارت های مهم شخصی و اجتماعی است، برای نمونه علاوه بر آموزش مهارت های عمومی نظیر ابراز وجود^۱ (مانند نه گفتن، در خواست کردن و بیان قاطعانه حقوق اجتماعی خویش) به دانش آموزان یاد داده می شود که برای مقاومت در برابر فشار مستقیم گروه همسالانی که به مصرف مشروبات الکلی یا حشیش^۲ می پردازند، این مهارت ها را به کار برند (بوتوین و همکاران، ۱۹۹۷).

بنابراین اهداف پژوهش عبارتند از:

- ۱- بررسی موفقیت آموزش مهارت های زندگی در ارتقاء دانش و آگاهی دانش آموزان نسبت به مواد مخدر
- ۲- بررسی موفقیت آموزش مهارت های زندگی در جهت تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به مواد مخدر
- ۳- بررسی موفقیت آموزش مهارت های زندگی در جهت ارتقاء عزت نفس دانش آموزان

۱-۷- متغیرهای پژوهش:

- متغیر مستقل: مجموعه آموزشی مهارت های زندگی^۳ که توسط پژوهشگر در گروه آزمایش، آموزش داده شد.
- متغیر وابسته: دانش و نگرش دانش آموزان نسبت به مواد مخدر، عزت نفس
- متغیر کنترل: سن و جنس

۱-۸- تعریف نظری و عملیاتی واژه ها و متغیرها

۱-۸-۱- تعاریف نظری:

- ۱-۸-۱-۱- مهارت های زندگی: "مهارت هایی است که به منظور ارتقاء سطح ارتباطات، افزایش قدرت تصمیم گیری، گذران کردن با دیگران، مدیریت، درک خود و کار کردن در گروه مورد استفاده قرار می گیرد" (نلسون، ۲۰۰۱).
- ۱-۸-۱-۲- دانش: در رویکرد افزایش اطلاعات، فرض بر این است کسانی که از مواد غیر مجاز استفاده می کنند از عوارض نامطلوب آنها بی اطلاعند، لذا روش مقابله، افزایش دانش و آگاهی فرد درباره مواد مخدر است تا بتواند براساس اطلاعات دریافتی، تصمیم گیری منطقی و معقولانه ای داشته باشند (طارمیان، ۱۳۷۸).

1. assertiveness
2. Cannabis

۳. این مهارت ها در فصل سوم به طور مفصل توضیح داده شده است.